

Elvedin Nezirović

NIŠTA LAKŠE OD UMIRANJA

■ Laguna ■

Copyright © 2019, Elvedin Nezirović
Copyright © ovog izdanja 2019, LAGUNA

Kupovinom knjige sa FSC oznakom pomažete razvoj projekta
odgovornog korišćenja šumskih resursa širom sveta.

NC-COC-016937, NC-CW-016937, FSC-C007782

© 1996 Forest Stewardship Council A.C.

U spomen na Olova Boréna i Roberta Karlströma

„Jer sile koje u nama borave iste su kao sile koje čine da se more uzburka, one samo čekaju da popusti kontrola, da se savlada površinski napon, pa da one uzmu stvar u svoje ruke.“

Tvrtko Kulenović, *Čovekova porodica*

„Kad umrem, napiši priču o meni.“

Adnan Repeša, *Suze za Ines Marlot*

„Užas može biti predstavljen u knjizi, može mu biti dat oblik i značenje. Ali u životu užas nema ni oblik ni značenje. Jednostavno postoji. I dok je tu, kao da ne postoji ništa drugo u svemiru.“

Richard Flanagan, *Uska staza ka dalekom sjeveru*

Esadu i Ibri, s ljubavlju

Pastor

I

OTVORIO JE OČI u šest sati ujutro i pažljivo osluhnuo: bol u želucu još je bila tu. Ne tako oštra i prodorna kao prethodne noći, ali i dalje prisutna na onaj svoj tupi, bljutavi način koji je dobro poznao – živio je s njom već dvije godine. Usprkos tome, jasno je osjećao snagu i spremnost da se suoči s onim što ga je čekalo tog dana. Volio je izazove.

Iscrpljen i željan sna, prisjetio se onog kišnog jesenjeg jutra od prije skoro trideset godina, kada je, isto tako spokojan i siguran u sebe, izašao iz ove iste kuće i otišao da obavlja svoju misionarsku službu u selima i gradovima u unutrašnjosti Liberije. Poslije će se ispostaviti da su to bile tri najteže godine u njegovom životu, o kojima će po povratku u Švedsku napisati knjigu.

Ali, to je već odavno bilo iza njega.

Misiju koju je prije nekoliko mjeseci započeo u zatvoru Kumla smatrao je jednako plemenitom i jednako važnom kao i širenje Lutherove ideje među polupismenim

liberijskim plemenima. Dok se izvlačio ispod pokrivača, bacio je pogled na Johannino usnulo tijelo na drugoj strani kreveta. Modra jutarnja svjetlost koja je ulazila kroz prozor presijecala joj je lice i naglašavala sitne bore oko njenih očiju. Nije je želio buditi.

Malim, bolnim koracima, s blagim osjećanjem mučnine, otkoračao je u kupatilo i tamo se zadržao pola sata, dok se istuširao, obrijao i obukao. Usput je zavirio u trpezariju, pogledao u frižider i konstatovao da nema apetita. Iz ladice s lijekovima izvadio je tabletu ranisana i popio je s čašom mlijeka. Potom je obavio jutarnju molitvu, uzeo Bibliju s kožnim uvezom od koje se već dvije godine nije odvajao – poklon jednog engleskog kolege, nakon njegove prve izolacije u Loyola Hallu, u gradiću Rainhill, na sjeverozapadu Engleske – i, bez uobičajenog rituala, koji se sastojao od ispijanja kafe i čitanja novina, izašao vani.

Čim je zakoračio na trijem, punim plućima je udahnuo svjež seoski zrak i odmah osjetio kako onaj dobro znani okus krede u njegovim ustima polako počinje da lapi. Nebo je bilo čisto, prošarano prvim zrakama sunca, s nekoliko raščupanih oblaka koji su visili u daljini. Preko jezera Boren puhao je povjetarac i donosio mu miris tek ozelenjele šume sa suprotne strane. Dole, u zalivu, privezane za drveni mol, ljeskale su se ribarske brodice.

Žureći se, prošao je kroz dvorište, pogledom preletjevši preko ošišanog travnjaka, uredno podsječenih geranija, lovora i puzavica koje su se pele uz fasadu. Bio je zadovoljan kako Mathias, njegov novi baštovan, obavlja svoj posao. Ne, nijednoga časa nije se pokajao što je ostao ovdje, u Torpi, i nakon što je pomalo iznenada odlučio okončati svoju dvadeset pet godina dugu karijeru mjesnog župnika.

U početku je, istina, razmišljao da se preseli u Göteborg gdje mu je bilo ponuđeno mjesto univerzitetskog predavača na odsjeku za Historiju religija, ali je osjećao da ne bi mogao živjeti bez tišine i spokoja, koji u njemu izaziva pogled na jezersku pučinu, dok bi, obično s Johannom, ali nerijetko i sam, sjedio pored prozora i pijuckao vino ili pak šetao širokom, zatravljenom obalom. Bio je i ostao čovjek iz unutrašnjosti, sa sela, nepromjenjivi prirodnjak, čovjek kojeg život u gradu nikada nije osobito privlačio.

NE GUBEĆI VRIJEME, sjeo je u svog Volva. Cesta je vijugala između šumaraka, malenih jezera i rijetkih kuća s prostranim verandama, visokim pročeljima i intenzivnim bojama fasada. Dok je vozio, činilo mu se da dugmad svećeničke košulje jedva uspijevaju zadržati njegov nakvasali trbuh da ne iskoči van. Mrzio je taj osjećaj. Morat će razbiti tromost koja ga je obuzimala posljednjih mjeseci i udvostručiti šetnje oko jezera, pomislio je. U njegovim godinama fizička aktivnost bila je više nego nužna.

Duboko je uzdahnuo, nastojeći da se fokusira na ono što ga je čekalo. Tog je jutra trebao primiti novog zatvorenika, još jednog koji se zanimao za njegov program izolacije. Stvar je bila u tome što se nije radilo o bilo kome. Johnny Aaker bio je neko o kome su posljednjih godina pisali i govorili svi švedski mediji. Zbog hladnokrvnog ubistva dvojice policajaca u Malexanderu prije dvije godine, bio je vjerovatno najozloglašenija osoba u cijeloj zemlji. Dugo je poricao umiješanost u te događaje, a onda

je samo nekoliko mjeseci ranije sasvim neočekivano priznao ubistva.

Za pastora Fredricka Hysena bio je to dobar znak. Kada čovjek koji je dotakao dno prelomi stvari u sebi, moguća je nova putanja, novi početak. Čovjekovo duhovno *ja* može se regenerirati, popraviti, ponovo izgraditi, samo ako postoji jaka volja za promjenom.

Zahvaljujući tom uvjerenju, razvio je svoj program izolacije za zatvorenike u Kumli koji je nazvao *Pobijediti samoga sebe i izabrati život oslobođen nezdravih želja i ponašanja*. Ideja je bila da se, po uzoru na baskijskog svećenika i sveca Íñiga Lópeza de Loyolu, ili St. Ignatiusa, zatvorenici na trideset dana izoluju od vanjskog svijeta. Mjesec dana apsolutne tišine, meditacije i odvojenosti – to je upravo ono kroz šta je i sam bio prošao prije tri godine, u Engleskoj, kada je, napustivši karijeru luteranskog župnika i razmišljajući o tome da li da se kandiduje za biskupa, krenuo u potragu za novim izazovima. Nije ni slutio da će ga to iskustvo zauvijek promijeniti. Postao je, prije svega, istrajniji i čvršći u svojoj vjeri, ali i mnogo mirniji i karakterom jači čovjek.

Fredricku Hysenu nije trebalo dugo da shvati kako bi takav duhovni poduhvat mogao pomoći ljudima koji su dotakli dno i koji pokušavaju pronaći novi smisao u životu. Svećenici i zatvorenici imaju nešto zajedničko, mislio je. I jedni i drugi žive u nekoj vrsti izopćenosti iz vanjskog svijeta. O tome je napisao tri vrlo dojmljiva teksta, skoro eseja, koja je uspio objaviti u najčitanijim vjerskim časopisima u zemlji. Jednog predvečerja, dok je s Johannom sjedio na verandi i posmatrao kako po pučini jezera sunce prosipa svoj bakarni sjaj, nazvao ga je Stefan

Karlsson, upravnik sektora za zatvorenike s dugogdišnjim kaznama u zatvoru Kumla, i pozvao ga na sastanak.

Dva dana poslije, sjedio je u njegovoj kancelariji i slušao kako mu taj omaleni čovjek u ranim pedesetim izlaže svoj plan: želio je da pokuša s programom izolacije u njegovom sektoru. Pastor Hysen bio je oduševljen prijedlogom. Odmah se prihvatio posla s odlučnošću i energijom kakvu nije osjetio još od vremena kada je bio sjemeništarač. Svjestan da je to daleko najvažniji ispit u njegovoj svećeničkoj karijeri ili barem podjednako važan kao onaj u Liberiji – često je govorio da je svaki zatvorenik kojeg uspije preobratiti milioner za društvo – nije želio da zabrlja.

PRVI DIO

1.

NE TAKO DAVNO bio si siguran da nikada nećeš kročiti u ovu zemlju. Mislio si da je to nemoguće, da nikada nećeš uštedjeti novac za ovo tri hiljade kilometara dugo putovanje, a onda je sve počelo da ti se dešava, samo od sebe: poziv iz Pedagoškog zavoda, ponuda za učešće u projektu razmjene s profesorima iz Švedske i kao vrhunac svega – Leifov i Jonasov dolazak u Mostar. Otad si živio za ovaj dan i sada, dok točkovi Airbusa A321 dodiruju pistu zračne luke Stockholm-Arlanda, pitaš se postoje li riječi kojima bi mogao opisati sve ono što osjećaš.

Dvanaest godina – toliko je prošlo otkako si saznao za Nikijevu i Johanovu smrt. Nikada nećeš zaboraviti to kišno, februarsko jutro.

„Džoni Aker (Johnny Aaker), bivši vojnik HVO-a, kojeg je 1995. godine Viši sud u Mostaru proglasio krivim za ratne zločine počinjene u hercegovačkim logorima Dretelj i Gabela, jučer je na Okružnom

sudu u Norčepingu (Norköpping) u Švedskoj osuđen na doživotnu robiju zbog ubistva dvojice policajaca, Johana Dalberga i Niklasa Florina, u odmaralištu Maleksander (Malexander), u regiji Ostergotland (Östergötland), 28. maja 1999. godine...”

Pročitao si tu kratku novinsku vijest, koja te nije odmah presjekla. Dogodilo se to nekoliko minuta poslije, kada je do tvoga mozga doprla spoznaja da si te dvije smrti, na neki način, i sam skrivio. Pustio si, šokiran, da ti pepeo cigarete padne u kafu (tada si još uvijek pušio), koju si ispijao u jednoj maloj kafani u Fejićevoj ulici. Nisi mogao da vjeruješ sopstvenim očima, a opet, znao si da je sve to istina, baš zato što se činilo toliko nemogućim.

Odjednom te je obuzela nepodnošljiva panika.

Pogledao si u djevojku koja je mijenjala pepeljaru na stolu, nesvjestan odvratnosti koju su maločas u tebi izazvali njeni grubi, natečeni prsti, gotovo bez noktiju. Jedva si uspio platiti račun, smotati novine i izaći napolje. Nikada nećeš zaboraviti kako si, umjesto u redakciju *Fronta*, magazina za koji si radio, odjurio kući da nađeš pribježište u Melisinom zagrljaju.

Sve si joj odmah ispričao.

„Ne, Miko“, rekla je odrješito i odmahнула glavom. „Ti ne možeš biti kriv za smrt tih ljudi. Logika koju upotrebljavaš je suluda... Naprosto je... izvrnuta. Sve je to samo puka slučajnost i ništa više. Zaboravi na to.“

Bila je tako samouvjerena da si odmah shvatio kako ne samo da te uopće ne razumije, nego da te, usprkos svojoj njenoj inteligenciji i osjećajnosti, nikada i neće moći razumjeti. Ona je na svijet oduvijek gledala odveć prizemno,

materijalistički, i nikako nisi uspijevao da joj objasniš ono u šta si u ratu čvrsto povjerovao – da sve što nam se dešava nije plod nikakvih slučajnosti: iza svega postoji nekakav viši, skriveni plan. Postojao je, već odavno si bio u to siguran, i onog ljetnog podneva, kada si kao desetogodišnji klinac tajno slijedio majku do napuštene potleušice na kraju sela, kao što je postojao, sada si to znao, i onog rujnog majskog praskozorja, kada je trebalo da uradiš ono za šta nisi imao hrabrosti – da Johnnyju Aakeru oduzmeš život.

„Slučaj“, govorio si Melisi dok te je gledala onim svojim hladnim očima punim cinizma i omalovažavanja, „to je samo riječ kojom nastojimo objasniti ono što ne razumijemo. Naši su životi i naše smrti samo djelići jedne velike slagalice, ponekad povezani i na najbizarnije načine. Svako od nas ima svoje mjesto, svoju funkciju u poretku stvari. Ono što činimo, kao i ono što ne činimo, utiče na ljude oko nas, u mnogo većoj mjeri nego što to uopće možemo da pojmimo.“

Ispuštaš dug i tužan uzdah. Osjećaš kako ti naviru uspomene na onu noć kada si, u neznanju, Niklasa Florina i Johana Dalberga osudio na smrt. Obećao si sebi da nećeš razmišljati o tome, da se nećeš sjećati ničega što bi moglo da te gurne u patetiku plitkosti i samooptuživanja, ali usprkos svim naporima koje si učinio otkako si krenuo od kuće, ta noć je sada bila tu, više je nisi mogao otjerati iz misli i, za tren oka, ti si već bio na straži, u ratnoj kasarni, u naselju Dračevica, desetak kilometara južno od Mostara.

„Mislim da je vrijeme da krenemo, drugar“, mekani glas Ljubiše Pavlovića, profesora engleskog jezika iz Bijeljine, tvog kolege iz projekta razmjene i saputnika s

kojim jedva da si razmijenio više od nekoliko riječi tokom trosatnog leta iz Istambula, prenuo te iz razmišljanja. Duboko zamišljen i nepomičan, nisi ni primijetio da se avion već skoro ispraznio. Ustaješ, osjećajući tupu bol u leđima, kao i uvijek nakon dugog sjedenja (posljedica dvogodišnjeg spavanja po vlažnim kontejnerima i barakama) i iz otvorenog pretinca iznad sjedišta uzimaš ruksak od kojeg jedva da si se odvajao: u njemu su bili dokumenti, mape, novinski tekstovi i zabilješke o Florinovoj i Dalbergovoj smrti, koje si skupljao i pravio tokom posljednjih dvanaest godina s namjerom da jednoga dana o svemu tome napišeš knjigu.

Da li ćeš ikada uspjeti u tome?

Već si nekoliko puta pokušavao i odustajao, jer nisi bio zadovoljan: konstrukcija je uvijek ispadala šuplja i predvidiva, a tvoje plošne rečenice nisu prodirale u suštinu onoga što si htio da kažeš. Kao da je sve ono o čemu si želio pisati bilo lišeno književnosti. Pa ipak, to je bilo ono što si želio: prenijeti ovo iskustvo u književni tekst, ostaviti neki trag o onome što ti se desilo. Čak i onda kada na knjizi nisi radio ili vrlo brzo nakon što bi od nje oduštao, ti si počinjao da o njoj intenzivno razmišljaš, uporno tražeći odgovore na pitanja koja su te mučila. Obilazio si i intervjuirao žrtve Aakerovih tortura u hercegovačkim logorima Dretelj i Gabela, pisao o tome feljtone i reportaže, očajnički tragajući za objašnjenjem zašto bi jedno ljudsko biće mučilo, silovalo i ubijalo druga ljudska bića.

POLA SATA POSLIJE, već sjediš u iznajmljenom kombiju koji tebe i tvoje kolege vozi prema gradu. Gledaš kako

poslijepodnevna svjetlost pali ožutjelo drveće uz cestu i ne obraćaš pažnju na razgovor koji tvoji prijatelji vode s Kenethom Berglundom, vašim stockholmskim domaćinom i koordinatorom projekta razmjene ispred švedske organizacije *Den Globala Skolan*, koja finansira projekat. Uspio si ipak da razaznaš ono najosnovnije – dva dana boravka u najvećem švedskom gradu ispunjena seminarima i predavanjima o ljudskim pravima, nakon kojih putuješ u Göteborg, kod svojih domaćina Leifa Markena i Jonasa Nordgrenaa, dvojice dobroćudnih gimnazijskih profesora koje si prošloga ljeta ugostio u Mostaru.

Na jednoj raskrsnici, u oči ti upada natpis na putokazu – Vällingby – i odmah ga prepoznaješ: mjesto gdje je Niki radio prije nego je odselio u Linköping, a potom i u Karlsborg. Volio bi da posjetiš tamošnju policijsku stanicu i razgovaraš s njegovim bivšim kolegama, ali znaš da to nije moguće. Ostaješ svega šest dana, a toliko toga bi želio uraditi. Pouzdaš se u Leifa i Jonasa – obećali su da će s tobom otputovati u Mjölby, i iskreno se nadaš da će održati obećanje. Tamo će te već čekati Thomas Pettersson, stari policajac, s kojim ćeš otići u Malexander, malo mjesto na obali jezera Sommen, gdje su 28. maja 1999. godine, nešto iza 16.00, njegovi prijatelji Niklas Florin i Johan Dalberg, jureći za pljačkašima banke u Kisi, pronašli smrt.

Razmišljaš o Thomasu Petterssonu. Prošlo je sigurno više od deset godina otkako si prvi put naišao na njegovo ime u jednom članku koji si pronašao na internetu i potom ga preveo uz pomoć Google translatea. Novine *Aftonbladet Nyheter* pisale su o pogibiji dvojice policajaca u Malexanderu, a uz detaljan opis onoga što se desilo tog dana bile su priložene izjava i fotografija njihovog radnog

kolege, Thomasa Pettersona. Otad si se neprestano bavio mišlju kako da s tim krupnim, plavokosim policajcem, čovjekom izrazito visokog čela, plavih očiju i kukastog nosa, stupiš u kontakt.

Nakon bezbroj poslanih e-mailova policijskoj stanici u Mjölbyju, gdje je radio, sreća ti se najzad osmjehnula. Gotovo da znaš napamet, od riječi do riječi, sadržaj e-mail poruke koju ti je poslao u kasno jutro 15. maja te godine.

Poštovani gdine Mikuliću,

Oprostite mi što vam pišem tek sada, nakon godina nejavljanja, tokom kojih ste na adresu policijske stanice u Mjölbyju poslali – ako sam uspio dobro izbrojati – dvadeset sedam e-mail poruka, s namjerom da saznate pojedinosti u vezi s tragičnim događajima u Malexanderu, od 28. maja 1999. godine. Radi se, naprosto, o tome da je elektronska adresa na koju ste nam pisali, iz razloga koji su toliko banalni da o njima nema potrebe da ovdje govorim, već odavno van upotrebe. Uz rizik da ću zvučati pomalo melodramatično, usudio bih se reći da je to što sam danas pronašao vaše mailove čista slučajnost, ili, ako vam to više odgovara – sudbina.

Kao što možete vidjeti u zaglavlju ove poruke, moje ime je Thomas Petterson, osoba o kojoj ste se cijelo vrijeme raspitivali i čiju ste pomoć prevashodno tražili. Ne znam gdje i kako ste naišli na moje ime, niti je to, čini mi se, sada više važno, ali je potpuno tačno ono što ste u svojim mailovima više puta spomenuli: bio sam vrlo blizak prijatelj s pokojnima Niklasom Florinom i Johanom Dalbergom, pogotovo s Johanom, rekao bih, s kojim sam

imao dosta zajedničkih imenitelja. Sve ono što su Niklas i Johan bili, moglo bi se izraziti jednom rečenicom: bili su časni i poštenu ljudi, koji ničim nisu zaslužili takvu smrt. Niti jedno ljudsko biće, zapravo, ne zaslužuje da umre na tako okrutan način.

U nekoliko navrata spomenuli ste da pišete knjigu o Johnnyju Aakeru, njihovom ubici, plaćeniku koji je tokom rata u Vašoj zemlji počinio mnoge zločine zbog kojih je, s dobrih desetak godina zakašnjenja, osuđen i ovdje. I ja sam, baš kao i vi, prilično razočaran načinom na koji je reagovala Vlada moje zemlje u njegovom slučaju, pogotovo u vrijeme kada nam je izručen, dakle 1995. godine. Da su tužioci tada uradili svoj posao kako treba, Johan i Niklas bi danas bili živi. To mi kao Šveđaninu i njihovom prijatelju posebno teško pada. No, neke se stvari ne mogu promijeniti, ma koliko mi željeli drugačije.

Pretpostavljam da ima jako puno stvari koje me želite pitati. Sada, kada smo uspostavili valjanu komunikaciju, možete se pouzdati u moju pomoć. Govoriti o Niklasu i Johanu neka je vrsta misije na koju sam se obavezao onoga dana kada su napustili ovaj svijet. Možda su za vas oni samo likovi u vašoj pripovijesti, priviđenja uklesana u vašu dušu, ali za mene, oni su stvarni ljudi, osobe od krvi i mesa, prijatelji koji mi mnogo nedostaju. Ponekad, dok prolazim hodnicima policijske stanice, učini mi se da u nekoj od prostorija čujem odjek Johanovog grlenog smijeha ili Niklasov tanki, baršunasti glas. Toliko su sebe utkali u ovo mjesto, u svakoga od nas, da mi se ponekad čini kako su još uvijek živi, samo ih mi ne vidimo. Zbog svega toga, iznimno mi je stalo da sjećanje na njih živi

još dugo. Nadam se da će mi knjiga koju pišete, u tom smislu, pomoći.

Za sada toliko.

Srdačan pozdrav,

Thomas Pettersson

„Imamo sreće“, kaže ti Kristina, mršava i plavokosa Kenethova asistentica, žena od nekih tridesetak i kusur godina, koju si upoznao maločas, na aerodromu, i čije si blizine – sjedi do tebe – iznenada postao svjestan. „U oktobru obično imamo kiše i daleko niže temperature.“

Prepoznaješ u toj konvencionalnoj rečenici, u tonu na koji je izgovorena, poziv na razgovor koji nisi u stanju da vodiš, pa se od njega ograđuješ ljubaznim i pomalo umornim osmijehom. Niti tada, niti bilo kada poslije, nisi se uopće potrudio da bilo kome od svojih kolega, bilo Bosanaca, bilo Šveđana, objasniš da ovaj grad, da čitavo ovo putovanje, zapravo, možeš doživjeti jedino kroz prizmu onoga što se desilo Niklasu i Johanu prije četrnaest i pol godina, i da si u ovu zemlju došao, prije svega, da pronađeš Idu Blom, Johanovu majku, jedinu osobu za koju si vjerovao da te, barem donekle, može lišiti te strašne tegobe koju već godinama nosiš na duši.

Pomišljaš kako bi ti sada prijalo da popiješ nešto žestoko, možda kakvu jaku domaću rakiju u jednoj od onih mračnih ribarskih kućica uz Bunu, gdje povremeno odlaziš uglavnom u dane vikenda, da osjetiš kako ti pijanstvo odvraća misli i udaljava te od te dvojice mladih očeva, od gorčine, gnjeva i grozničavosti koji te razdiru uvijek kada pomisliš na ono što im se dogodilo. Koliko si samo puta otišao tamo s namjerom da krivicu koju si osjećao

zbog njihove smrti udaviš alkoholom, da je šumom vode spereš sa srca i ispljuneš je poput komadića hrđe koji ti se zalijepio za pluća? Da, nema sumnje da te je Johanova i Niklasova smrt zauvijek obilježila, urezala se u tvoju dušu, napravila ranu koja ni danas, toliko godina poslije, nije prestala da krvari.

SVOJE PRVE STOCKHOLMSKE noći nikako ne uspijevaš da zaspiš. Dobio si sobu na prvom spratu, s pogledom na pošljunčeno dvorište oko kojeg se diže visoki betonski zid. Kako si saznao od Kenetha i Kristine, hotel Långholmen, u koji ste smješteni, tokom sedamdesetih i osamdesetih godina prošloga vijeka bio je zatvor, jedan od najvećih u Švedskoj – danas je turistička atrakcija s tijesnim ćelijama koje su preuređene u nimalo udobne hotelske sobe. Pomisao da ležiš među zidovima unutar kojih su zatvorenici godinama sanjali slobodu ispunjava te zebnjom i nemirom. Dugo se prevrćeš po krevetu, san ti nikako ne dolazi na oči, a onda ustaješ, oblačiš se i izlaziš vani, na puste ulice nepoznatog grada.

Noć je suha i hladna, osjećaš kako se mrzli zrak probija kroz nabore tvoje pamučne jakne, ali, ipak, ne odustaješ od šetnje, hodaš i razmišljaš o Johnnyju Aakeru: iz ove zemlje je sredinom 1992. godine otišao u Legiju stranaca, u Francusku, a potom se, željan rata, prebacio u Hercegovinu, gdje se kao plaćenik priključio jedinicama Hrvatskog vijeća obrane u Čapljini. U ovaj grad je tokom jeseni 1998. i zime 1999. dolazio sa sjevera kako bi sa svojim prijateljima, pripadnicima neonacističke organizacije VAM – Klaasom Philipssonom, Mathiasom Olsonom i

Christianom Mattsonom – planirao pljačkaške pohode u unutrašnjosti Švedske, uglavnom u Östergötlandskoj regiji. Mogao si lako da ga zamisliš na jednoj od ulica kojima si prolazio: u svijesti ti je bila sačuvana njegova omalena, crnoputa figura, s čvrstim licem na kojem dominiraju nemirne, životinjske oči.

Od tog majskog dana, kada si jedini put u životu vidio Johnnya Aakera, prošlo je nešto više od devetnaest godina i već si se nekoliko puta uvjerio, gledajući na Youtubeu intervjue koje je davao raznim televizijskim kućama u Švedskoj, da on više nije onaj omamljeni divljak ispunjen bijesom i mržnjom, kakvog ga pamtiš, nego je neobično elokventan i miran čovjek, koji je u zatvoru uspio steći akademsko obrazovanje. Nikada nisi povjerovao u Aakerovu promjenu, iako ljudi iz njegovog najbližeg okruženja, prije svih, Fredrick Hysen, zatvorski pastor u Kumli, i Katya Alexandersson iz udruženja „Exit“, čije izjave si čitao u novinskim člancima na internetu, već godinama tvrde drugačije. Siguran si da je po srijedi samo još jedna Aakerova igra kako bi zavarao švedsko pravosuđe i domogao se toliko željene slobode.

Da li se uopće neko s tako kompromitirajućom prošlošću može stubokom izmijeniti? Nisi vjerovao u to. Nakon svega što si čuo o njemu, nikada nećeš biti u stanju misliti o Aakeru kao o normalnoj osobi.

Pitaš se da li bi te prepoznao kada biste se kojim slučajem ponovo sreli. Znaš da je to nemoguće, Aaker izdržava kaznu u zatvoru Tidaholm nedaleko od Stockholma, ali tvoja mašta nastavlja da razvija tu sliku, sama od sebe, sve dok je iznenada ne zauzdaš, jer osjećaš da ti je muka od pomisli na onaj njegov divlji pogled, na njegovu blizinu

koja je zračila nekim nepojmljivim, metafizičkim zlom. Bilo je to jedno od najintenzivnijih iskustava u tvom životu, koje, sasvim sigurno, nikada nećeš zaboraviti: kao da je sam vrug nastanjivao njegovo tijelo.

U hotel se vraćaš kasno, umoran. Osjećaš snažan poriv da zapališ cigaretu. Unatoč tome što si zbog srčanih problema prije tri godine prestao pušiti, potreba za nikotinom ti se i dalje povremeno javlja. Bilo je to nevjerovatno iskustvo: prošao si kroz mučan period odvikavanja, testirajući svoj organizam do krajnjih granica i otkrio stvari koje nikada ne bi da si nastavio konzumirati cigarete. Briga za vlastitim zdravljem nikada ti nije bila jača strana, ali si, prije svega, zahvaljujući Asji, svojoj supruzi, stvorio naviku da se brineš za sebe, barem u onim elementarnim stvarima: popiti antiaritmik na vrijeme – prije tri godine, doktor ti je konstatirao blagi poremećaj srčanog ritma – ne sjediti na hladnim i vlažnim mjestima ili toplo se obući onda kada je to nužno.

Misliš na Asju. Volio bi da je tu, s tobom, da ti položi obraz na grudi i obujmi te svojim malim rukama – to bi ti sada trebalo. Ovo je prvi put da se rastajete otkako ste skupa i već osjećaš da ti nedostaje. U mislima ti treperi sjećanje na onaj zimski, sarajevski dan kada ste se upoznali, prije četiri godine. Koračala je pored tebe, tada još uvijek studentica ekonomije, a ti si osjećao kako u tebi buja nešto ogromno i ljepljivo, nešto toplo i uzbuđujuće. Bilo je hladno, Asja je prinosila šake ustima i puhala u njih, a ti si se znojio, leđa su ti bila mokra, čelo orošeno znojem, i još dugo nakon što ste se rastali, nešto toplo i čežljivo nastavilo je da raste i gori u tebi.

Želju za nikotinom suzbio si dugim tuširanjem. Kada si napokon izašao ispod tuša, iz ruksaka si izvadio gomilu materijala o slučaju Malexander. Pogledao si na sat: bila su prošla dva sata, ali si znao da od spavanja neće biti ništa. Po malenom stolu naslagao si bilješke, otkucane i isprintane tekstove, e-mailove i rukopise, među kojima se nalazio i jedan dokument, koji je njegov autor, Thomas Petterson, naslovio u skladu sa svojom policijskom praksom – *Dossier: Malexander*. U njemu ti je potanko opisao dešavanja u pokrajini Östergötland od prije četrnaest godina: radilo se, zapravo, o rekonstrukciji posljednjih sedmadeset pet minuta života Niklasa Florina i Johana Dalberga. Uzeo si fasciklu, ispružio se na tijesnom zatvorskom krevetu i pustio da oči slijepo prelijeću preko gusto otipkanih redova.